

Dals härad.

Socknar: Herrestad, Källstad, Nässja, Rogslösa, S:t Pers sn, Strå, Väversunda, **Örberga**.

Dals härad är landskapets minsta, men med sin omfattning av 2 mil i NO-SV-lig längd och högst 1, vanligtvis blott ½ mils bredd upptar det ett av Östergötlands mest traditionsrika landområden, bygden mellan Vadstena och Omberg, Vättern och Tåkern. Man kunde därför synas berättigad att här vänta sig en rikedom av runminnesmärken, men med sina 27 ännu bevarade eller för länge sedan förlorade, ofta f.ö. starkt fragmentariska, kalkstenshällar ur gravvårdar från runstenstidens slutskede och sin likaledes sena inskrift på en kyrkodörr, motsvarar häradet knappast tillfullo dessa förväntningar. Av resta runstenar finnes ingen med säkerhet känd från häradet – den av Verelius i *Hervarar-Saga* 1672, s. 191 omnämnda och avtecknade s.k. »Järmsta-stenen» låter tyvärr icke säkert lokalisera sig till häradet, trots Verelius' uppgift (*in Ostrogothia et territorio Dal*), och inräknas här icke i häradets runstensmaterial.

Bortsett från »Järmsta-stenen» (Ög 60) känner Brate från Dals hd 12 förekomster. Härvid förbisåg han de sedan gammalt föreliggande fem kalkstenshällarna i Herrestads kyrka.¹ Till dessa ha sedermera kommit 5 inskrifter och 5 inskriftslösa fragment från Väversunda kyrka, varför antalet säkert kända hithörande minnesmärken från Dals hd uppgår till 27. Av dessa äro numera bevarade 21, varvid är att märka, att ett av de av Brate upptagna numren, Ög 55, liksom några av de senare tillkomna, visserligen ha tillhört minnesvårdar av s.k. Eskilstuna-typ, vilka ju bruka vara försedda med runinskrift, men själv icke bära någon sådan inskrift.^{2, 3}

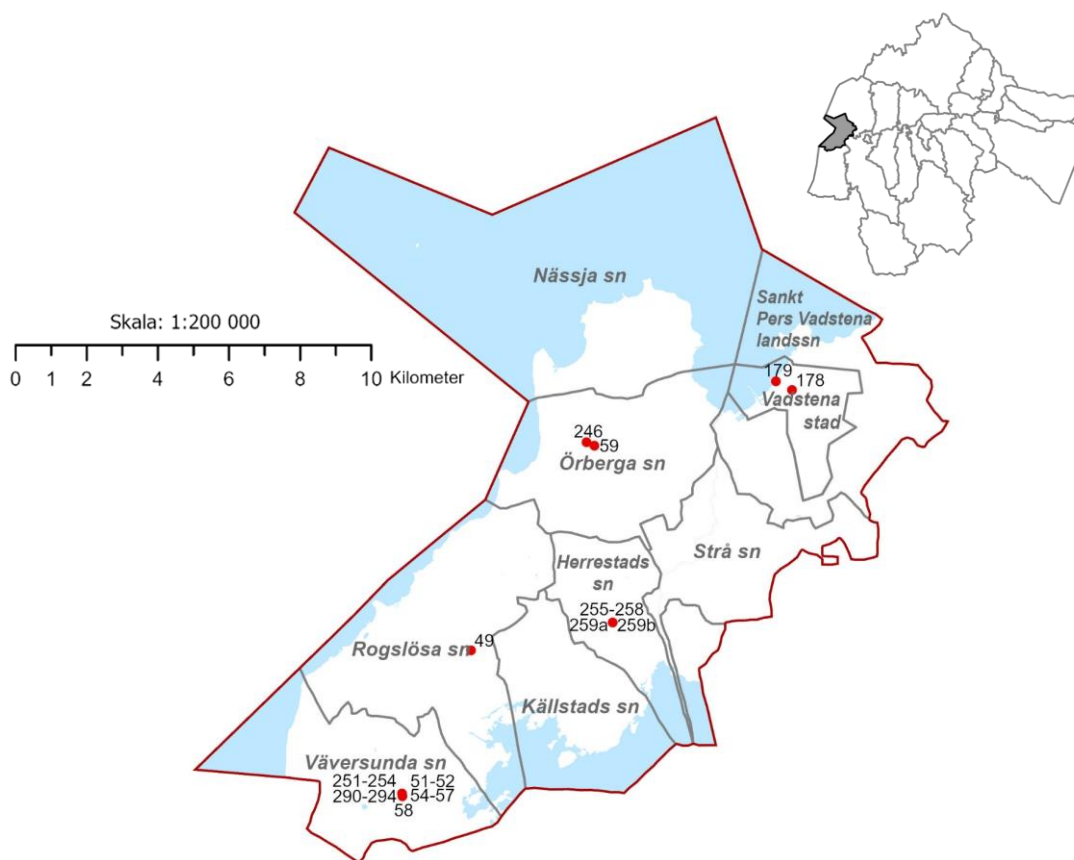

Fig. 59. Karta över runinskrifterna i Dals härad och Vadstena stad. Ög 178 är schematiskt placerad i mitten av Vadstena stad.

¹ Brate och Nordén förbisåg även den runristade pelare som enligt Hadorph fanns i Strå kyrka. Se Hadorphs reseanteckningar 1671 (hs S 30, UUB), s. 13 recto. Den försvunna inskriften har signum Ög HADS30;13R i Samnordisk runtextdatabas (2020).

² På omslaget till den del av manuset som upptar inskrifterna från Dals härad skriver Wessén: »Skulle en omnumrering av 290–294 verkligen medföra så mycket besvär? I Uppland ha vi flera gånger tvingats till liknande. Det gäller givetvis att se upp vid all citering i det följande, men det förefaller ej vara så mycket. Ordningen 251–254, 290–294, 246, 255–259 är för brokig.» På omslaget noterats även: »257 ej klar».

³ Antalet här angivna »runminnesmärken» stämmer inte med verkligt antal, då flera fynd gjordes i slutet av arbetet med manuset.

Detta dokument ingår i en digital utgåva av Arthur Nordéns supplement till Erik Brates Östergötlands runinskrifter. Manuset avslutades 1947 och var tänkt att tryckas 1948. Utgåvan publiceras fritt tillgänglig på Internet.

Texten innehåller inte nyare litteraturreferenser än 1947 och tar ingen hänsyn till modern runforskning och måste därför användas med stora reservationer. Arbetet med utgåvan avslutades 2024-12-31.